

Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Bölümü 06242-002 Numarada Kayıtlı Bir Tabirname Örneği*

Halil ACER**

Öz

İnsanlık tarihiyle aynı tarihe sahip olan rüya olgusu en başından günümüze kadar önemini korumaktadır. Zira insanoğlu, anlamlandıramadığı bir şekilde muhatap olduğu rüyaları anlamlı hale getirmeye çalışmıştır. En kadim medeniyetlerde de merak konusu olan rüyalar günümüze kadar birçok farklı disiplin tarafından incelenmiş, rüya ve tabiri konusunda "tabirname" adı verilen pek çok eser kaleme alınmıştır. Tabirnameler, döneminin dil ve edebiyat özelliklerini yansıtan metinler olmaları açısından edebiyatın araştırma alanına girmektedir. Bu çalışmada, yazıldığı dönemin dil ve kültürel özelliklerini aktarması, bir tabirin farklı türevlerine yer vererek içeriği zengin örnekler barındırması ve konunun anlaşılabilirliğini zenginleştirilmesi bakımından önemli nitelikler taşıyan, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi (SYEK) Hacı Mahmud Efendi Bölümü 06242-002 Numarada kayıtlı olan Ahmed el-Buni'ye ait tabirname türündeki yazma eserin fiziki durumu ve muhtevası hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır. Eser içerisinde tabir edilen durumlar ve diyaloglar halinde gelişen tabirler ayrı ayrı tablolar halinde verilerek muhtevanın daha da anlaşılır hale gelmesi ve içeriğe daha kolay ulaşılabilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca eserin müellifi kabul edilen Ahmed el-Buni'nin rüya hakkındaki görüşleri, eserin ihtiva ettiği konular, eserin kaynakları, tabirine yer verilen nesnelere ve tabir usulleri gibi durumlar tespit edilmiştir. Ayet, hadis, kalam-ı kibar, deyimler ve tarihi kişilerden yapılan alıntılarla konuların daha da anlaşılır kılınması sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahmed el-Bünî, Tabirname, Rüya, Tabir, Muabbir.

An Example of Tabirname, Registered in Suleymaniye Manuscript Library (Syek) Hacı Mahmud Efendi Department, Number 06242-002

Abstract

The phenomenon of dreams, which has the same history as human history, maintains its importance from the very beginning until today. Because human beings have tried to make meaningful the dreams they encounter in a way that they cannot understand. Dreams, which are a matter of curiosity in the most ancient civilizations, have been studied by many different disciplines until today, and many works called "tabirname" have been written about dreams and their interpretation. Tabirnames fall into the research field of literature as they are texts that reflect the linguistic and literary characteristics of their period. In this study, The Tabirname of Ahmad al-Buni, registered at Suleymaniye Manuscript Library (SYEK) Hacı Mahmud Efendi Department No. 06242-002, has important qualities in terms of conveying the linguistic and cultural characteristics of the period in which it was written, containing rich examples by including different derivatives of a phrase, and enriching the understandability of the subject. An attempt will be made to give information about the physical condition and content of Buni's written work in the literary form. The situations expressed in the work and the expressions developed in dialogues are given in separate tables in order to make the content more understandable and to access the content more easily. In addition, situations such as the opinions of Ahmad el-Buni, who is considered the author of the work, about dreams, the subjects covered by the work, the sources of the work, the objects used in the interpretation and the methods of interpretation were determined. The subjects are made more understandable with ayats, hadiths, kalam-ı kibars, idioms and quotations from historical persons..

Keywords: Ahmad Al-Buni, Tabirname, Dream, Dream Interpretation, Dream Interpretator.

* Bu çalışma, tarafımızca hazırlanan *SYEK Hacı Mahmud Efendi Bölümü 06242-002 Numarada Kayıtlı Ahmed el-Bünî Tabir-i Rüya Tercümesi [(1B-38A) Transkripsiyon-İnceleme-Diliçi Çeviri]* başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Yüksek Lisans Mezunu, halilibrahimacer@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-8045-9652>

Giriş

Türk Edebiyatı tarihi içerisinde 13. ve 19. yüzyıllar arası dönem, Divan Edebiyatı olarak adlandırılır. Bu dönem içerisinde yazılmış sayısız eser bulunmaktadır. Kamuya açık veya özel kütüphanelerde mevcudiyetlerini koruyan eserlerin yanı sıra varlığı bilinen henüz keşfedilememiş birçok eserin de varlığı bilinmektedir. Yazıldıkları dönemler hakkında pek çok bilgi ve belgelere sahip bu eserler arasında rüya tabirnameleri de bulunur.

Arapçada görme, bakma, görülme, araştırma anlamlarına gelen rü'yet¹ kelimesinden türemiş olan rü'yâ, “bir kimsenin uyku sırasında zihninden geçen hayal dizisi”², “gayba ait idraklerden bir idrâk (ve o âlemi idrâk etme vasıtalarından bir vasıta)”³, uyku sırasındaki zihinsel etkinlikler⁴, bilincin ve iradenin denetiminden bütünüyle bağımsız bir biçimde oluşan ruhsal hayaller⁵ anlamlarına gelir. Bu anlamlardan da çıkarılabileceği üzere rüya, yaşandığı esnada dış dünyadan ve iradeden büyük ölçüde bağımsızdır. Bununla birlikte tamamen bağımsız olduğu söylenemez, nitekim yapılan deneyler uyku öncesinde ve esnasında dışarıdan yapılan bazı müdahalelerin rüyayı kısmen de olsa etkileyebilmekte olduğunu göstermektedir. Rüyanın oluşum sürecinde ise kişinin yaşamı, bilinçaltı, geçmişi, varsa bedensel ve zihinsel engelleri, korkuları, hobileri gibi birçok faktör etkin rol oynar.

Rüyada görülen nesnelere çoğunlukla birtakım sembolik anlamlar içerir. Bu sembollerin neye delâlet ettiğini bulma ve rüyanın dilini anlama gayretine tabir denmektedir. Aslen Arapça bir kelime olan tabir “bir taraftan öbür tarafa geçme, karşıdan karşıya geçme” gibi anlamlara gelen ر ب ع kökünden gelmektedir. Tef'îl babından bir masdar olan tabir ise “bir taraftan öbür tarafa geçirme, karşıdan karşıya geçirme” anlamlarına gelmektedir. Buna göre tabir, rüyada görülen sembollerden birtakım yorumlar marifetiyle hakiki manaya ulaşma çabasıdır. Başka bir deyişle “uyku esnasında görülen hayali şekillerin enfüsü ve afaki taraflarını ayırt edip bir karine ile onların ötesindeki hakikate, vakiya mutabık olana geçmektir”.⁶ Bu işi yapan kimse için ise tef'îl babından ism-i fail kalıbı olan “muabbir” ifadesi kullanılmaktadır. Keşfu'z-zunûn isimli eserinde tabir ilmine de yer ayırmış olan Kâtip Çelebi rüyada görülen nesnelere nefsanî tahayyüller olarak nitelenmekte, tabir ilmini de bunlarla gaybi hadiseler ya da işler arasındaki irtibatı kurma ilmi olarak tarif etmektedir.⁷

İnsanoğlunun tarihiyle eş değer olan rüya, tarihin tüm evrelerinde farklı kültür ve inanışlarda önemini daima korumuştur. İnanışa göre yaşadığımız âlemde farklı bir âlemde teşekkül eden rüyalar, insanoğlunda korku, merak, heyecan gibi duyguları uyandırmış, bu özelliğiyle de insanı onu araştırmaya sevk etmiştir. Bu farklı âlemde bilinmeyen öğrenebilmek ve var olanı anlamlandırabilmek gayreti neticesinde rüya tabiri ilmi gelişmiş, bunların yazıya aktarılmasıyla da tabirnameler ortaya çıkmıştır.

Rüya tabiri konusu en eski medeniyetlerden itibaren önem arz eder. Eski Mısır inanışında görevi “rüya görenleri uyarmak, onların sorularına cevap vermek” olan ve Serapis adlı bir tanrı vardır. Rüya tabircileri de bu tanrıya ait olduğuna inanılan mabetlerde yaşar ve başvuruların rüyalarını tabir ederdi.⁸ Babil ve Asurlularda milattan önce 5000 yıllarına ait bazı rüya tabiri tabletlerinin olduğu söylenmektedir.⁹ Sümerlerde milattan önce 21. Asrın ikinci çeyreğinde hüküm süren Gudea isimindeki Sümer kralının gördüğü bir rüyayı yorumlattığı ve tabir üzerine bir mabed inşa ettirdiği, Çin’de milattan önce 11. Asrın yarısında idarecilik yapmış olan Zhou Dükü Wen’in de çokça rüya gördüğü ve bunları yorumlattığı kayıtlara geçmiştir.¹⁰

¹ Devellioğlu 2007, 902.

² Tuğlacı 1974, 2442.

³ İbn Haldun 2016, 866.

⁴ Budak 2017, 622.

⁵ Cevizci 2010, 518.

⁶ Şahinoğlu 1979, 602.

⁷ Kâtip Çelebi, 416.

⁸ Çelebi 2008, 306.

⁹ Yılmaz ve Çetin 2007, 1067.

¹⁰ Şen, 2021, 8.

Rüya ile ilgili varlığı bilinen yazılı ilk metinler MÖ 5000'li yıllara, Asurlular dönemine dayanır. Günümüzde fiilen ulaşılabilen en eski yazılı metin British Museum'da bulunan MÖ 2000'li yıllara ait, içerisinde 200 çeşit rüyanın bulunduğu bir Mısır papirüsüdür.¹¹ Bu eserde geçen tabirler genelde iyi-kötü şeklinde hüküm vermek kabilinden veya görülen şeyin zıddıyla yapılan basit tabirlerdir. Örneğin; Kişi kendini odun keser görse: iyi, pencereden bakar görse: iyi, timsah eti yerse: iyi, kendini ölmüş görse: iyi ve uzun yaşar, insanları uzakta görse: kötü, ılık bira içer görse: kötü ve başına bir musibet gelecek vb.¹²

Tabirnameler, sanat kaygısından uzak ve anlaşılır olması maksadıyla dönemine göre sade diyebileceğimiz bir dille yazılmış mensur eserlerdir. Mevcut dönemlerinin dinî, örfî ve sosyo- kültürel yaşamı hakkında birtakım bilgiler ihtiva etmektedirler. Ayrıca dönemin dil kullanımı ve imla unsurları gibi konulara kaynaklık eden önemli eserlerdir. İçerisinde konusuyla ilgili alanında uzman kişilere, görüşlere, dinî ve tarihî meselelere de yer veren bu eserler, bu yönleriyle edebiyat tarihine de ışık tutmaktadırlar.

SYEK Hacı Mahmud Efendi Bölümü 06242-002 Numarada kayıtlı olan tabirname de bu özelliklere sahiptir. Bu çalışmada öncelikle bu tabirnamenin müellifi olan Ahmed el-Bûnî'nin kısaca hayatına ve eseri çerçevesinde rüya, tabir ve muabbir hakkındaki görüşlerine yer verilecek, sonrasında ise eserinin tespit edebildiğimiz yegâne nüshası olan SYEK Hacı Mahmud Efendi Bölümü 06242-002'deki yazmanın fizikî durumu hakkında bilgiler verilecek, muhteva tavsifi yapılmaya çalışılacak ve söz konusu metin, tabirname türünün genel nitelikleri bakımından değerlendirilecektir.

1. Müellifin Hayatı ve Eser Özeline Rüya, Tabir ve Muabbir Hakkındaki Görüşleri

1.1 Hayatı

Müellifin adı Ahmed, babasının adı Ali, dedesinin adı ise Yusuf olup künyesi Ebu'l-Abbas, lakabı Takıyyuddin,¹³ nisbesi ise el-Kureşî ve es-Sûfî¹⁴ ve el-Bûnî'dir. Teracim kaynaklarında tam olarak şu şekilde kaydedilmektedir: Takıyyuddin Ebu'l-Abbas Ahmed b. Ali b. Yusuf el-Bûnî.¹⁵

Takıyyuddin Ebu'l-Abbas Ahmed b. Ali b. Yusuf el-Bûnî, Cezâyir'in Tunus sınırına yakın bir sahil şehri olan Bûne'de dünyaya gelir. Hangi tarihte doğduğu bilinmemektedir. Yusuf en-Nebhani'ye göre döneminin önemli sufilerindendir ve halk nezdinde duası makbul bir kimse olarak tanınmaktadır. Şazeliyye Tarikati'nin kurucusu Ebu'l-Hasen eş-Şazeli ile çağdaştır ve yakın coğrafyalarda yaşamışlardır. Şazeli'nin en önemli müridi ve halifesi olan Ebu'l-Abbas el-Mürsi, Ahmed el-Bûnî'den istifade edenler arasındadır.¹⁶ Bu durum onun, dönemin sufileri arasında muteber görüldüğünü göstermektedir.

En-Nebhani onun sözlerinden de bazı nakillerde bulunmaktadır. Nakillerinin tamamı, ahlaki kemale ulaşmak için sufilerin kırk gün boyunca halktan uzaklaşıp Hak'la meşgul olması, zikir ve oruç gibi ibadetlerle vaktini doldurması demek olan halvetle ilgilidir. El-Bûnî, halvet esnasında akıla ve hatıra gelebilecek ve kişiyi ibadetten uzaklaştırabilecek olan düşünce ve hislere dikkat çekmekte, bunlara karşı alınabilecek tedbirlere işaret etmekte, her bir meşgul edici düşünce ve hisse karşı Allah'ın isimlerinden bir veya birkaç ismin belli şekillerde zikredilmesini tavsiye etmektedir.¹⁷ Bu ifadeleri el-Bûnî'nin

¹¹ Çelebi 2008, 306-309.

¹² Özbaydar 1971, 14.

¹³ Brockelmann, el-Bûnî'nin lakabını Muhyiddin şeklinde zikretmektedir (*Geschichte der arabischen Litteratur*, suppl I, 910). Muhtemelen Brockelmann'dan iktibasla İslâm Ansiklopedisi'nde de aynı durum söz konusudur. Ayrıca aynı yerde, bir eser künyesinde el-Bûnî'nin künyesinin yanlış olarak Şerefuddin olarak kaydedilmiş olduğu da söylenmektedir (Vaux 1979, 804). A. Dietrich ise Encyclopædia of Islam'daki al-Buni maddesinde Muhyiddin lakabını tercih etmiş ancak Takıyyuddin ve Şihâbuddin lakaplarının da varid olduğunu zikretmiştir (2004, XXII, 156). Bunlardan anlaşılacaktır ki el-Bûnî'nin künyesi ile ilgili kesin bir bilgiye ulaşmak henüz mümkün olmamıştır.

¹⁴ Bağdatlı İsmail Paşa 1945, 430.

¹⁵ Bağdatlı İsmail Paşa 1951, 90.

¹⁶ Yusuf en-Nebhani 2001, 508.

¹⁷ En-Nebhani 2001, 508.

tasavvufun önemli metodları hakkında tafsilatlı bilgi ve tecrübe sahibi olduğunu göstermesi açısından dikkat çekicidir. Ahmed el-Bûnî 622/1225 yılında Kahire’de vefat etti ve Karafe Mezarlığı’na defnedildi.¹⁸

Kâtip Çelebi tarafından harf ve isimler ilminin (ilmu’l-hurûf ve’l-esmâ) alimlerinden olarak zikredilmekte olan el-Bûnî’nin¹⁹ el-Bûnî’nin eserleri Osmanlı ulemâsı²⁰ ve sûfileri²¹ tarafından takip edilmiştir. Müslüman yazarlar arasında gaybî ilimlerle, isimlerin ve harflerin sırlarıyla, yıldızlar ilmiyle meşgul olmuş en meşhur Arap müelliflerden olan Ahmed el-Bûnî’nin eserleri bu gibi ilimlerle meşgul olan Müslümanlarca en çok müracaat edilen eserlerdir.²²

1.2. Rüya Hakkındaki Görüşleri

Rüya; bütün medeniyetlerde ve neredeyse tüm inanışlarda önemli bir yere sahiptir. Kur’an-ı Kerim’de rüyadan özellikle bahseden ayetler bulunmaktadır. Hz. Yusuf’a rüya tabiri ilminin verildiği doğrudan ayetlerle sabittir.²³ Son peygamber olan Hz. Muhammed (sav) yirmi üç yıllık peygamberlik hayatının ilk altı ayında vahiyleri Cenab-ı Hak’tan rüya yoluyla almıştır. Bu sebeple İslam inancında rüya peygamberliğin kırk altıda biri olarak görülür. Ahmed el-Bûnî bu ve benzeri ayet ve hadislerden yola çıkarak rüyanın mahiyesine ve İslam’da rüyanın önemine dikkat çekmektedir.²⁴

Ahmed el-Bûnî’ye göre rüyanın görüldüğü mevsim, gün veya saat onun sıhhati ve mahiyeti hakkında belirleyici unsurlardır. Müellif gecenin geç vakitlerinde ve kişinin sıkıntılı zamanlarında gördüğü rüyaları makbul rüya olarak tanımlar. Sadık rüyayı ise ilkbahar ve yaz mevsimlerinde görülen rüyalar olarak nitelendirir. Ona göre “*Rü’ÿānuñ şādık zamānu miyveleriñ yetiñdigi zamāndur.*”²⁵ Ayrıca güzel manası olan bir isme sahip olan bir kimseye rüyasında kendi ismiyle nida edildiği rüyaları da sadık rüyalar grubuna alır. Mesela ismi faziletli kimse anlamına gelen Fâzıl, olgun kimse manasına gelen Râşid, şükreden kimse anlamına gelen Şâkir, selâmette olan kişi manasına gelen Sâlim veya güzel ve iyi anlamına gelen Hasan gibi isimlerden birine sahip olan bir kimseye rüyasında da sahip olduğu bu ismiyle hitap edilmesi rüyasının sadık olduğunu göstermektedir.²⁶

Kış mevsiminde ve bozuk havalarda görülen rüyaların güvenilirliği ise müellif tarafından zayıf olarak değerlendirilmiştir. Yine geç gerçekleşen rüyalar iyi, hemen gerçekleşen rüyalar ise kötü olarak görülmüştür.²⁷

Rüyaların mahiyeti ve tabiri görülme zamanına ve gören kişiye göre farklılıklar gösterebilir. Aynı rüyanın farklı kişilerce görülesi durumunda tabir gören kişinin haline, kişiliğine ve taşıdığı vasıflara göre farklılık gösterir. Mesela aynı mecliste bulunan iki kişinin Caferü’s-Sadık’a sordukları aynı rüyayı birinde hacca gitmekle tabir ederken, diğerini ise gören kişinin elinin kesilmesiyle tabir etmiştir. Neden

¹⁸ Zirikli 2002, 174; Uludağ 1992, 416.

¹⁹ Kâtip Çelebi, 413, 650.

²⁰ Kadızade Mehmed Efendi’nin Beyânu buyûti’s-seb’ati’s-seyyâra ve Risâle fi sâati’n-nahsiyye ve sa’diyye gibi risâlelerinde el-Bûnî’den istifade etmiş olduğu hakkında bk. Ağbal 2014, 368. Taşkôprizâde Ahmed Efendi ilimlere dair yazmış olduğu Mevzûâtü’l-ulûm isimli eserinde el-Bûnî’yi ve sahip olduğu ilimleri zikretmiştir (Karaman 2015, 202). Karaman Ahmed el-Bûnî’nin ününün Osmanlı sınırlarını aşmış dünyaya yayılmış olduğunu söylemektedir (Karaman 2015, 49).

²¹ Meşhur Osmanlı sufi ve alimi İsmail Hakkı Bursevî Ruhu’l-beyan isimli tefsirinde Ra’d Süresi’nin 28. Ayetinin tefsirini yaparken Ahmed el-Bûnî’yi zikretmiş ve ondan nakiller yapmıştır (çev. Murat Sülün, IX, 2014). Ayrıca Seyyid Mehmed Fazıl Paşa da Şerh-i Evrâd-ı Mevleviyyesi’nde tanınmış alim Hâdimî’den naklen el-Bûnî’den birçok kez alıntılar yapmıştır (örnek olarak bk. Seratlı, 2010, s. 165, 180, 198).

²² Vaux 1979, 804

²³ Kur’an-ı Kerim, Yusuf (12/37, 101).

²⁴ El-Bûnî, Tabir-i Rüya Tercümesi, 3A.

²⁵ El-Bûnî, Tabir-i Rüya Tercümesi, 1B/h.

²⁶ El-Bûnî, Tabir-i Rüya Tercümesi, 7A.

²⁷ El-Bûnî, Tabir-i Rüya Tercümesi, 1B/h.

böyle yaptığı sorulduğunda ise birinde günahkâr diğ erinde ise salih bir suret gördüğ ünü bundan dolayı bu şekilde tabir ettiğ ini söylemiş ve tabirin de kısa sürede aynıyla vaki olduğu aktarılmıştır.²⁸

Rüyanın görülme zamanından sonra dikkat edilmesi gereken husus rüyanın türüne ve sınıfına bakılarak yorumlanmasıdır. Hatta her rüyanın bir karakteri olduğ una dikkat çekilmiş ve bu dikkate alınarak değerlendirilmesi tavsiye edilmiştir. Çünkü rüyada görülen nesnel er ve haller kalıplaşmış olarak bazı işaretlere delalet etmektedir.

Örnek:

Meşelâ bir kişi rü'yâda muhtelifü'l-cins olanlardan yırtıcı hayvânlardan kurd ve bâz ve şâhin ve sâ'irler gibileri görse bunların cümlesi ricâl ile ta'bir olunur. (2A/h)

Meşelâ şecere-i müsmireden rü'yâda hurmâ ağacını görmek ve miyvesinden yimek gibi; bundan murâd recul-i şâlih ve andan bir hayr intifâ' etmekle ta'bir olunur. (2A/h)

Görülen nesnel erin türüne dikkat edildikten sonra hangi bölgede bulunduğu ve yetiştiğ i de tabir için önem arz eder.

Örnek.

Eger bilâd-i 'Arab'da sâkin olan tıyûrlardan ise meşelâ tıfî ve haqqurân gibi bundan murâd 'Arab'dan bir reculdür ve ol kuş tıvus ise recul-i 'Acemî'dür. (2A/h)

Sadık olan rüyaların birbirine benzetme yoluyla ve gerçeğ e uygun olarak tabir edilmesi gerekir. Rüyanın işaret ettiğ i durumlarda itilaf olursa bu durumda görülen nesnenin ismi üzerinden bir yorumlamaya gidilmeli ve tabire uygun olanlar tabir edilmelidir. Yine muğlak durumlarda bu kez rüya sahibinin gerçek hayattaki istek ve planları sorularak yorumlanması gerektiğ i tavsiye edilmiştir:

"şâhib-i rü'yânun zamirini ve merâmını su'âl eyleyüp aña göre ta'bir eyleye. Meşelâ murâdı sefer midür yâhüd nikâh mıdır? (1B/h)

Rüyaların cins, sınıf ve karakterinden sonra rüyanın hangi yöntem ve usullerle tabir edilebileceğ i ve nelere dikkat edilmesi konusunda da tavsiyeler vardır. Ahmed el-Bûnî'ye göre rüyalar dört temel üzere tabir edilebilir:

1. Kur'an-ı Kerim
2. Hadisler
3. Atasözleri
4. Rüyada görülen nesne ve duruma göre (ismi, benzeri, zıddı)

İslam inancında gıybet etmek ölü kardeşinin etini yemekle bir tutulmuştur. Bu minval üzere Kur'an-ı Kerim ile olan tabirlerde rüyada çiğ yemek gıybet etmekle tabir olunmuştur:

Ve yine Kitâbullah ile olan ta'birdendir bir kişi rü'yâda tâze et görse ve ekl eylese gıybetle ta'bir olunur. (4A)

Yer yer eserin içerisinde yukarıda kısa örneklerle açıkladığımız rüyanın zamanı, içeriğ i ve tabir yöntemleri hakkında fazlaca örnekler bulunmaktadır.

1.3. Tabir ve Muabbir Hakkındaki Görüşleri

Müellifin rüyanın önemi hakkındaki görüşlerine yukarıda değ inmiştik. Eserde rüyanın önemi kadar tabirine ve onu tabir edecek kişinin sahip olması gereken özelliklere de dikkat çekilmektedir. Rüya tabiri

²⁸ El-Bûnî, Tabir-i Rüya Tercümesi, 7A/h.

ilim gerektirdiğinden herkes rüya tabir edemez. Muabbir, öncelikle rüyanın ehemmiyetini ve rüya tabir usulünü bilen bir kimse olmalıdır. Daha sonra Kur'an-ı Kerim'in ve hadislerin manasını bilmeli, kullandığı dilin gramerine ve dil özelliklerine de hâkim olmalıdır:

Pes imdi mu'abbir 'ālimen bi-kitābillāhi ve ḥāfiẓān li-ḥadīsi Resūlillāh ola, ya 'nī Qur'ān-ı Kerim'in ve eḥādīs-i nebeviyyenüñ ma'ānisini bile ve 'ulūm-i 'arabiyyeyi ve isti'mālatını ve lügātını ve elfāzını ve elfāzınıñ iştikākını ḥabir ola (3A)

Hız. Peygamber'in (sav) rüya gören kimselere rüyalarını sevdikleri ve güvendikleri kişilere tabir ettirmeleri hususunda tavsiyeleri vardır. Çünkü rüya bazen tabir eden kişinin tabir ettiği şekilde gerçekleşebilir. Dolayısıyla muabbir, rüyayı gerçeğe uygun olarak tabir etmelidir:

“taḥkikān evvel mu'abbir evvel rü'yāy ne günā ta'bir ider ise amñ ta'bir etdiği gibice vākı' olur. (2B)

Bu görüş dikkate alındığında rüya tabir ettirilecek kişi iyi seçilmelidir.

Rüyayı tabir edecek kişi dürüst, takva sahibi, doğru sözlü bir kimse olmalı, kötü söz söyleyen ve ahlakı bozuk biri olmamalıdır. Ayrıca Allah'ın emirlerine uyan ve yasaklarından sakınan bir kimse olmalıdır:

“aḥvāl-i nāsı ve uşūl-i ta'birī 'ālim ola ve ehl-i ḥaḳ ve ehl-i vera' ve ehl-i taḳvā ṭāhirü'n-nefs ve şādıku'l-kavl ve kerimü'n-nefs olup kerihü'l-aḥlāk ve beziyyü'l-lisān olmayup (3A)

Bu vasıfları taşıyan kişiye Allah Teala gayb aleminden rüya tabiri için yardım edecektir.²⁹

2. Ahmed el-Bûnî'nin Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi (SYEK) Hacı Mahmud Efendi Bölümü 06242-002 Numarada Kayıtlı Tabirname'si

2.1. Nüshanın Fizikî Tavsifi

Çalışmaya kaynaklık eden eser, İstanbul Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinin Hacı Mahmud Efendi (Yahya Efendi Dergâhı) bölümü 06242-002 numarada kayıtlı olan rüya tabirnamesidir. El yazması eserin cildi ön ve arka kapak kırmızı renkli cilt bezi üzerine baskı desenli olup sırt ve kenar kısımları siyah renktedir. Kapak içleri ve yan kağıtlar baskı kağıttır. Ölçüleri 205x125, 110x60 mm'dir. Eser nesih yazı ile yazılmıştır. Kaydında 46 varak yazılrsa da eser toplam 47 varaktır. Başlangıç ve bitiş varakları hariç olmakla birlikte her varakta 13 satır yazı bulunmaktadır. 1b-17b varakları arasındaki her sayfanın der-kenarında satır aralığı değişkenlik gösteren ayrı bir tabirname vardır. Ana metinden bağımsız, kendi içerisinde tutarlı olarak ilerleyen bu bölümün hacmi yaklaşık ana metin kadardır. Nüshanın ilk sayfasında kısmen silinmiş olduğundan dolayı tam okunamayan bir mühür bulunmaktadır. Zahriye diye adlandırılan kapağın iç kısmında sonradan yazıldığı anlaşılan “numarası 1288” kaydı vardır. Yine bu kısımda eserin içindeki risaleleri gösteren 1 ve 2 şeklinde numaralandırılmış iki satır yazı vardır. Birinci risale: “Ahmed Bûnî (tabir-i rüya) tercümesi”, ikinci risale: “Tabir-i rüya (1243)” yazmaktadır.³⁰ Bu kayıtlardan anlaşıldığı üzere içerisinde iki farklı tabirname bulunmaktadır. Birinci risale 1b-38a, ikinci risale ise 38b-47a varakları arasındadır. Birinci risalenin son sayfasında tercüme tarihi olarak H.1206 (M. 1792) yazmaktadır. Zahriye kısmında ikinci risale için H. 1243 (M. 1828) tarihi yazmaktadır. 1a sayfasında rika yazıyla “Tercüme-i tabirname-i Ahmed Bûnî” yazan bir serlevha bulunmaktadır. Bu iki risale haricinde metnin der-kenarında yukarıda bahsettiğimiz üçüncü bir tabirname bulunmaktadır.

Der-kenardaki metin yer yer ana metnin sayfa sonlarındaki takibe diye adlandırılan bir sonraki sayfanın ilk kelimesini içine almış bu durum okuma güçlüklerini arttırmıştır.³¹ Metnin bazı varaklarında yer yer karalama ve bozulmalar bulunmaktadır. Bu sebeple bazı kısımlar okunmaz haldedir. Bazı kısımlar ise

²⁹ El-Bûnî, Tabir-i Rüya Tercümesi, 3A.

³⁰ Bu çalışma birinci risale ve der-kenardaki tabirname ile sınırlıdır. Nefis mertebelerine göre rüyaların tabirleri üzerine yazılmış olan ikinci risale tarafımızca ayrıca bir makale olarak hazırlanmaktadır.

³¹ El-Bûnî, Tabir-i Rüya Tercümesi, 5b.

japon kağıdı ile tamir edilmiştir.³² Bazı varakların kenarlarında epeyce büyük ve kalın punto şeklinde çizilmiş Arapça harfler vardır. Eserin zahriye kısmında ve sebab-i telif bölümünde mütercimın yazdığı bilgilerden anlaşıldığı üzere eser telif değil tercüme bir eserdir. Mütercim Arapça'dan tercüme olan bu eseri, Ahmed El-Bûnî'ye isnat etmektedir. Tarafımızca yapılan araştırmada orijinal Arapça metne ulaşılamamış olduğundan bu bilgi teyit edilememiş, eserin aidiyeti hususunda mütercimın söylediği ile yetinilmiştir.

2.2. Nüşanın Muhteva Açısından Tavsifi

Eseri niçin tercüme ettiğini açıklamakla metne başlayan mütercim, sonrasında âyetler, hadisler ve kelim-ı kibarlardan alıntılar yaparak rüyanın önemine değinmektedir. Görülme zamanı, mevsimi, saati, rüyayı gören kişinin durumu, rüyada görülen nesnelere üzerinden rüyanın mahiyeti hakkında açıklamalarda bulunmaktadır. Rüya tabir ilminin üzerinde durarak tabir edecek kişinin taşıması gereken vasıflar, bilmesi gereken ilimler ve karakteri gibi durumları açıklamaktadır. Bu açıklamalar üzerinden muabbir yani tabircinin de en az rüyanın içeriği kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır. Benzer şekilde rüya hakkında bazı açıklamalar yapmakla başlayan der-kenar metninde sebab-i telif bulunmamaktadır. Her iki metinde toplam 300'e yakın tabir tespit edilmiştir. Ancak tekerrür ve anlam karmaşasını ortadan kaldırmak maksadıyla aynı nesne veya durumun türevlerini tek bir başlık altında topladığımızdan bu sayı 235'e inmiştir. Bahsi geçen bu tabirler varak numaraları ve harf sıralamasına göre tablolar halinde ayrı bir başlık altında aşağıda gösterilmiştir.

Yazmanın ana metin diye adlandırdığımız bölümdeki tabirler daha çok şeyh-mürid diyalogları şeklindedir. Soru cevap yoluyla 44 diyalog vardır. Der-kenar kısmındaki tabirler ise daha çok din büyüklerinin soru-cevap şeklinde yaptığı tabirleri aktarmak şeklindedir. Bu çerçevede der-kenar kısmında tarihî şahıslardan aktarım yoluyla 9 diyalog ve 2 rivayet bulunmaktadır. Genel manada her iki metinde de Kur'ân-ı Kerim ve hadislere dayandırılarak yapılan tabirlere ek olarak din büyüklerinin hayatlarından, yapmış oldukları tabirlerden veya onlardan aktarılan nakiller üzerinden yorumlar yapılmıştır. Bunların haricindeki tabirler doğrudan açıklama yoluyla verilmiştir. "Bir kişi" veya "bir kişi Hz. Şeyhe" şeklinde başlayan diyalogların tamamına yakınının üzerinde çizgi bulunmaktadır. Birer konuşma çizgisi niteliğinde değerlendirilebilecek bu işaret bazılarında ise unutulmuştur.

Metin içerisinde verilen ayet, hadis ve kelim-ı kibarların tamamına yakınının hemen akabinde "yani" şeklinde başlayarak manaları verilmiş veya ifade etmek istediği durumlar açıklanmıştır. Bu metinler genelde üzeri kırmızı bir kalemle çizgili ve harekelidirler. Toplamda 29 ayetin 11'inin üzerinde belirtici çizgi yok ve 4 tanesi harekesizdir. Ayet ve hadisler genelde ana metinde geçmektedir. Daha doğrusu der-kenar kısmındaki metinde hiç hadis metni bulunmamaktadır. Eserde geçen 13 hadis metninin 5 tanesinin üzeri çizili değil, 1 tanesi harekesiz, 5 tanesinin de kaynağı baktığımız sahih hadis kaynaklarında bulunmamaktadır. Ayrıca kaynaklarına ulaşamadığımız 6 kelim-ı kibar bulunmaktadır. Ayet metinlerinde herhangi bir hata olmamasına mukabil hadis ve kelim-ı kibarlarda bazı problemler vardır. Kelim-ı kibar olarak verilen bazı metinler hadis, hadis olarak zikredilmeyen bazı metinler ise hadis metinleridir.

Örnek:

Ammā rü'yānuñ eḥādîs-i nebeviyye ile ta'bîri mişâlen, bir kişi rü'yâda ğurab ya'nî ħara ħarġa görse recul-i fâsiḳ ile ta'bîr olunur. Zirā Ḥazret-i Resûl-i Ekrem: الغراب فاسقة. Rü'yâda fâre görmek daḥî böyledir ya'nî bununla daḥî recul-i fâsiḳ ve imre'e-i fâsiḳa görmeklikle daḥî ta'bîr olunur. Nitekim kelâm-ı 'Arab'da: الفأرة فاسقة denir.

³² Bk. Ekler.

Her ne kadar ikinci ifade için Arap deyimini nitelemesi kullanılmışsa da yukarıdaki iki ifade de hadîs-i şerifte geçmektedir. Hadisin metni şu şekildedir:

الحية فاسقة، والعقرب فاسقة، والفأرة فاسقة، والغراب فاسق

Tercümesi: “Yılan fâsıktır, akrep fâsıktır, fâre fâsıktır ve karga fâsıktır.”³³

Bazen de hadis metni olarak verilen metnin bir kısmı hadis bir kısmı ise ayet-i kerime olarak karşımıza çıkmaktadır.

Örnek:

مَنْ رَأَى فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَأَى فِي الْبَقِيَّةِ لِأَنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتَمَثَّلُ بِي وَيَمُنُّ بِي، أَي تَبَايَعَنِي بِئُورِ عَمَلِ الشَّرِيعَةِ وَالطَّرِيقَةِ وَالْمَعْرِفَةِ وَبِئُورِ الْحَقِيقَةِ وَالْبَصِيرَةِ كَمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ادْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي³⁴

Bu ifâdenin “مَنْ رَأَى فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَأَى فِي الْبَقِيَّةِ لِأَنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتَمَثَّلُ بِي” kısmı hadistir.³⁵ Metnin geri kalan kısmına ise hadis kaynaklarında rastlanamamıştır. Bu kısım, hadisin açıklanması sadedinde yazılmış görünmektedir. Nitekim metindeki “أي” ifadesi Arapça’da “yani” manasına gelmekte ve genellikle kendinden önceki ibare ile ilgili açıklama yapılacağı zaman kullanılmaktadır. “ادْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا” kısmı ise âyettir.³⁶ Bu ayet de açıklamanın bir parçası olmalıdır.

Eserde yer yer imla hataları vardır. Bunların bir kısmı noktalı harflerin yazımı, okutucu harflerin yazımı, fazlalık veya eksik yazılan harfler ve yanlış harflerle yazılan kelimelerden kaynaklanmaktadır. Bazı kelimeler de aynı sayfalarda olmalarına rağmen farklı -ama doğru- imlalarla yazılmıştır.

Örnek:

hâlvetiyye-hâlvetiyye(19b), memlûv-memlû(31a), zıyâğına-zıyâ'ına(25b), bulut- bulut(14b/d), vârtâ-varâ(31b), furtuna-fırına(16b/d), duhân-dumân(12a/d).

Bazı cümlelerde yer alan nesne eksikliği, fazladan yazılan veya eklenen kelimeler yer yer bağlam kopuklukları okumayı güçleştirmektedir.

Örnek:

Rü'yâda hınna ile boyamak(31b), Rü'yâda görmek(16b)

Birinci örnek [sakalı hınna ile boyamak] olması gereken “sakal” nesnesi; ikincisinde de [rüyada sünnet olmak] “sünnet olmak” ifadeleri eksik bırakılmış sonradan tamamlanmıştır.

Eser içerisindeki muhtelif cümlelerde okunuş kolaylığı veya anlam karmaşasını önlemek için yapıldığını düşündüğümüz ayet ve hadislerden başka hareketli yazılmış olan birçok kelime ve kelime grubu vardır.

Örnek:

şaneme(6a/d), hev1-nâk(32b), hâdem u haşem ile(4b), zerde(14b), helva(14b), yumub(16b), herkes(11b)

³³ Muhammed b. Yezid el-Kazvîni, Sünenü İbn Mâce, el-Et'ime, 19, thk. Muhammed Nâsıruddin Elbânî, Riyâd: Mektebetü'l-Maârif, ts. 548.

³⁴ Tercümesi: “Beni uykuda gören uyanırken görmüş gibidir. Zira şeytan benim ve bana tabi olan, yani şeriat, tarikat ve marifet ameli nuruyla, hakikat ve basiret nuruyla biat eden kimselerin şekline giremez. Allah Teâlâ'nın buyurduğu gibi: ‘Ben, ne yaptığımı bilerek Allah’a çağırıyorum; ben ve bana uyanlar (bunu yapıyoruz).’”

³⁵ El-Buhârî, Kitâbu't-Ta'bir, 10.

³⁶ Kur'an-ı Kerim, Yûsuf 12/108.

Mürekkep dağılması, karalama vb. durumlardan kaynaklanan sorunları gidermek amacıyla bozulma olan yerin yanına, altına veya üzerine bazı kelimeler yeniden yazılmıştır. Bazen de kelimenin eş anlamlısı üzerine, yanına veya altına yazılmıştır.

Örnek:

görse ve ne cins(7b), kuyu (14b/d), 'uşfuri(23b)

Rüyada görülen bazı nesne veya durumun birden çok tabiri vardır. Bazen aynı nesne farklı varaklarda aynı olarak veya farklı olarak tabir edilmiştir.

Örnek:

Ve ol gördüğün cāmi' daḥi senüñ ḳalbindür(25a) Ol gördüğün cāmi' senüñ ḳalbindür ki (26a) Rü'yāda şandūḳ görmek ḳalble ta'bir olunur(10b) Rü'yāda şandūḳ görmek ḳalble ta'bir olunur.(14b)

Örnek:

Ben rü'yāmda ḳablıcaya girüp veyā yıkandım... Sen necāset-i dünyeviyyeden necāt buldın ve 'isyān ḥabāsetinden 'ārī oldıñ (23a-23b)

Rü'yāda ḳablıcaya girmek şıḥḥat u 'āfiyete delāletdür(26b)
Rü'yāda döşek ve minderde yatmak ve oturmak 'uluvv-i menzilete delālet ider.(14b) Rü'yāda döşekde yatmak ehl-i āhirete göre tekāsül ve ḡaflete delāletdür.(16b)

Nüşanın 17a sayfasında kırmızı kalemle "nazm" yazarak belirtilmiş bir beyitlik şu şiir bulunmaktadır:

Āyîne-i cihānda ekvān mişāle benzer
'İbretle nazar ḳıl kim dünyā zıll-i ḥayāle benzer.

Yaptığımız araştırmada mahlassız olan bu beyitin hangi şaire ait olduğunu saptayamadık.

2.3. Metin İçerisinde Tabir Edilen Nesnelere ve Durumlar

Tabirname'de canlı veya cansız pek çok farklı eşya ve nesnenin tabirine yer verilmiştir. Bunların bazılarının tabirleri farklı açılardan tekrarlanmış ve görüldüğü duruma göre tabirleri değişmiştir. Tekrarlarla birlikte 300 civarında olan bu tabirlerin tekrarsız sayısı 235'tir. Tabir edilen nesne ve durumların takibini kolaylaştırmak için aşağıdaki şekilde alfabetik olarak tablolaştırma yoluna gidilmiştir. Böylece hem nesne ve durumlara hem de tabirlerinin geçtiği sayfalara ulaşma imkânı sağlanmıştır.

Tabir Edilen Nesne Ve Durumlar	Tabirin Geçtiği Varaklar
Abdest almak	12a-29a-30a
Adam öldürmek	10b
Ağaç dikmek	18b-32b
Ağaçlar	36a
Ağlamak	7b
Ailesini bir yere toplanmış görmek	9b/h
Akarsular	32a
Âlimler	13b
Allah'ı [görmeyi] istemek	15a
Allah'ı görmek	2b/h

Allah'ın huzurunda olmak	11a/h
Anahtar	4b
Anka kuşu	2a/h
Anne veya eşini görmek	17b
At	32a
Ateş	8a-11b/h
Ateşe tapmak	6a/h
Ay	8b/h- 10a/h-36a
Bâdem ağacı	29a
Bağ dikmek	32a
Bahçede salatalık görmek	32a
Bâkire kızla nikâhlanmak	28b
Bakla	34a
Balık	7b/h-16a-16b
Bardak, çömlek gibi nesnelere su görmek	17b/h
Beyaz binalar	36a
Beyaz köle	18a
Bilmediği bir söz işitmek	6b/h
Binmek hayvanı olmayan bir hayvana binmek (Fil ve Camış)	10b/h
Bir câmide kalabalık bir cemâat görmek	25a
Bir kişiyi üstat veyâ mürşit kabul etmek	15b
Bir yerde çekirge istilasını görmek	8a
Bir yerde düşman gâlibiyeti görmek	8a
Bir yerde savaş görmek	8a
Bir yerden su çıkması	25a
Birisiyle uğraşmak	8a
Bulut	13a/h-14a/h
Bunduka, Taş ve Ok gibi nesnelere atmak	6b
Burundan kan akması	25b
Büyük taşlar	4a
Büyük ve güzel câmi	26a
Camış	9b
Câmide Cuma namazı kılmak	14b
Câmiler	13b-31a-36a
Câriye	17b-18a
Cehennemde olmak	11b/h
Cemaate imam olmak	6a/h
Cenâze namazı	33b
Cennet	36a
Cennet nîmetlerinden yemek	36a
Cennetin ırmaklarından içmek	11a/h
Cennetin meyvelerinden yemek veya başkalarına vermek	11a/h
Cennette olmak	11a/h
Ceviz ağacı	2a/h
Ceviz ve Badem gibi yemişleri görmek	8b
Çıplak olmak	29a
Çimen	36a
Çocuk	29b
Çok yemek görmek ve yemek	17a
Çölde koyunlar	18a

Defter	11b
Demir parmaklık	9b
Deniz (okyanus)	16b/h-30b
Deve	32b
Diken	33b
Diz	30b
Dolu yağması	14b/h
Don, gömlek	33a
Döşekte yatmak	14b – 16b
Edirne Helvası	19b
Eğrlenmiş binek hayvanına binmek	15b
Elinin kesilmesi	8b/h
Ellerinin uzun olması	6a
Emânet almak veya kendine emânet verilmesi	14a
Eşini veya oğlunu kız kardeşi ile nikâhlanmış görmek	19a
Eşinin kendine hizmet etmesi	17a
Eşinin mum yakması	31a
Et	4a-4b-9a-25b-26a
Eti yenen hayvan görmek	36b
Evinden su çıkması veya kuyudan su çıkması	15a/h
Evlât	17b
Ezan okumak	6a/h-7a/h
Fâtiha sûresini okumak	13b
Gemi	4b-17a/h-17b/h
Genç delikanlı görmek	36b
Göğe çıkmak	7b/h
Göğüs kıllarını çoğalmış görmek	17a-20a
Gökkuşağı	14a/h
Gökten bal, zeytin, nar, zeytinyağı indirildiğini görmek	13a/h
Gökten su akması	28b
Gusletmek	11b-29a
Güğüm	30b
Gül	30b-7b
Gül ve Reyhan gibi çiçekleri koklamak	7b
Gülmek	7b
Güneş	7b/h-36a
Güreşmek	8a
Güvercin	10a-33a
Güzel kadın	29a
Güzel koku koklamak	14b
Güzel nesnelere	36a
Hacamat yaptırmak	8a
Hakkuran/Kumru	2a/h
Halife	17a
Halka vaaz etmek	10a
Hamamda saçını tıraş etmek	11b-28b
Hamama girmek	14a-11b-23a
Hançer ve silahlar görmek	12a
Hapşırarak	6b/h
Hasta kişinin kendini sıhhatli görmesi	7b/h

Hastalık	6b
Havuz görmek	15b
Helva yemek	14b
Hoca (müderriş)	12b
Hûri ve gılman	36a
Hurma	14a
Hurma ağacı	2a/h
Hutbe okumak	6b/h
Hüdhüd	2a/h-29b
Hür çocuk	17b
Hüzünlenmek	7b
İrmak	15a/h-17b/h-32a-34a
İbrik ve bardak	30a-30b
İmam olmak	12a
İmaret	30a
İsmiyle çağırılma	7a
İstanbul'a gitmek	33b
Kabirden çıkmak	8a-20b
Kaburga kemiği	5b
Kadı	17b-31a
Kadı tefsiri	26a
Kadın	4a
Kafes	9b
Kalabalık bir cemaate su getirmek	20b
Kalem	31a
Kan aldırma	14a
Kanatları olup uçmak	8b/h
Kandil	12b/h
Kapının alt eşiği	5b
Kaplıcaya girmek	23a-26b-27a
Kar	10a-14b/h
Kara dut	9b
Karanfil	28b
Karga ve Fâre	5a
Karınca	16a
Karnındaki kılları tamamen tıraş etmek	20b
Katır	36b
Kavun karpuz	34a
Kaymak ve bal	28a
Kendi evinin içinde kuyu kazmak	14b/h
Kendine armut verilmesi	24b
Kendini dam üstünde görmek	30a-12a
Kendini Yahudî ve Hristiyan sûretinde görmek	5a/h
Kına koymak	31b
Kıyamet kopması	11a/h
Kitap	11b
Koç	7a
Koyun eti yemek	16a
Koyun gütmek	29b
Köprü	30a-30b-31b
Köse adam	14b
Kuduz köpek	9a

Kur'an-ı Kerim okumak	7a/h-13a
Kuşlar	2a/h
Kuyu	14b/h-15a/h
Malımı ve çocuğunu Allah'a emânet etmek	9b
Martı	33a
Melekler	13b-13b/h
Menekşe	30b-7b
Mescit	6b/h-13b
Meyve ağaçları	2a/h
Meyveler	36a
Minderde oturmak	14b
Muharebe (münakaşa)	8a
Mum	31b
Müderrisler	36a
Mühür	29b
Müşteri (Jüpiter)	9a/h
Nakibul Eşrâf'ın kızı ile evlenmek ve boşanmak	23a
Namaz kılmak	12a-13a-16a-5b/h
Nefis	7b/h-8a/h
Nurânî sahra	36a
Odunculuk yapmak	6a
Ok atmak	6b-11a-15a-32b
Öküz	10a
Ölü	32a
Papağan	2a/h
Peynir yemek	30a
Pişmiş yemeği yemek	18a
Putu tapmak	6a/h
Resûl-i Ekrem Hazretleri'ni görmek	4a/h
Reyhan	30b-7b
Sabun, lif, çuğan ve uşnan gibi nesnelere ellerini yıkamak	6b
Saç ve sakalını tıraş etmek	6b/h-11a
Saçın uzaması	8b
Sandık	10b-14b
Serçe	23b
Siyah sûretler	30a
Su	12b-34a
Sultan	4b-17a-27b
Sünnet olmak	16b
Süt çocuğu	17b
Süt içmek	26a-27a
Şeyhi [hekim suretinde] görmek	29b
Şeyhler	36a
Şimşek ve gök gürültüsü	14a/h
Tabak	10b
Tâlim ve tedris eylemek	16b
Tarçın	28b
Taş	18a-32b
Tâun (salgın hastalık)	10a
Tavus kuşu	2a/h
Tipi	14b/h

Tüfekte ateş etmek	8b
Üzüm	9b-9b/h
Vaaz etmek	17a-10a-26b
Vezir	17b
Vücudundaki kılları tıraş etmek	15b
Yağmur	32b-13a/h-13b/h-30b
Yaş sarımsak	34a
Yaş soğan	34a
Yatsı namazını kılmak	28b
Yemek esnasında İsrailoğulları hakkında konuşmak	16a
Yılan	9a
Yıldızlar	29b-36a-9b/h
Yırtıcı hayvan görmek (kurt, doğan, şahin vb.)	2a/h
Yol (tarik)	10b
Yumurta	3b
Yüksek dağa çıktığını görmek	11a
Yüzük	29b
Yüzük yaptırmak	29b
Zerde (pirinç tatlısı) yemek	14b
Zeytin	25b
Zeytinyağı (ruga-ı zeyt)	25b
Zikretmek	13a

Şekil 1: Metin İçerisinde Tabir Edilen Nesnelere ve Durumlar

Sonuç

Türk edebiyatında yazıldığı dönemin bazı edebî özelliklerini yansıtan mensur metinlerden biri olan tabirnamelerin çalışılması, edebiyat tarihi için oldukça önemlidir. Akademik anlamda bu metinlere dair birtakım inceleme ve transkripsiyon çalışmaları yapılmıştır. Bununla birlikte henüz gün yüzüne çıkmamış bu türden birçok eserin olması da muhtemeldir. Bunların tespit edilip çalışılmasının ehemmiyeti izahtan varestedir.

Bu çalışmaya konu olan Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi 06242-002’de kayıtlı olan tabirname, makalemizin üretildiği tez hariç daha önce herhangi bir akademik çalışmaya konu olmamıştır. Eserin nüshaları konusundaki araştırmalar sonucunda bu tabirnamenin tek nüsha olduğu tespit edilmiştir.

Tabirnamenin müellifinin hayatı ve eserleri hakkında yapılan araştırmada müellif Ahmed el- Bûnî’den bahseden kaynakların oldukça sınırlı ve bu kaynakların çoğunun Arapça olduğu görüldü. Bununla birlikte söz konusu eserle ilgili Türkçe ve İngilizce bazı kısa araştırmalar da yapılmıştır. Zikredilen sınırlılık ve bilgi azlığından dolayı müellifin hayatını detaylı bir şekilde kaleme alma imkânı olmamıştır. Ancak müellifin, bu çalışmaya konu olan eseri çerçevesinde rüya, tabir ve muabbirle ilgili fikirlerini ele alarak onun düşünce dünyasının aydınlatılmasında az da olsa katkıda bulunmaya çalışıldı. Bu konudaki araştırmaların artması, bu husustaki eksikliği giderecektir.

Eserin tek nüshasının fiziki özelliklerinin tespiti ve muhtevasının tavsifi yapıldı. Muhtevasının tavsif ve tanıtımı ile metinden istifadeyi kolaylaştırmak maksadıyla metinde yapılan tabirler tablollaştırıldı. Metinde toplamda 300 civarı tabir tespit edilerek aynı nesne veya durumun farklı tabirleri tek başlık altında toplandı. Bu düzenlemeyle birlikte eserde toplamda 235 farklı nesnenin tabirinin yapıldığı tespit edildi. Bu tabirler çoğunlukla soru cevap tarzındaki diyaloglar hâlinedir. Ayrıca tarihî şahsiyetlerin hayatlarından ve sözlerinden yapılan aktarmalar veya alıntılarla konunun açıklanmaya çalışıldığı görüldü. Metin içerisinde vezni bozuk olan mahlassız bir beyit görüldü ancak yapılan araştırmada kime ait olduğu tespit edilemedi.

Çalışmaya konu olan söz konusu eserin ana hatlarıyla ele alındığı bu çalışma, hem bu eser için hem de incelenen eserle aynı özelliklere sahip olup araştırmacılarını bekleyen diğer metinlerin ortaya çıkarılarak araştırılması için az da olsa katkıda bulunabilirse kendimizi bahtiyar addedeceğiz.

Kaynakça

- Ağbal, D. “Kadıze Mehmed Efendi'nin Üç Risalesi Bağlamında Astroloji ile İlgili Görüşleri”. *Erzurum İspirli Kadıze Mehmed Arif Efendi ve Ömer Efendi Sempozyumu Tebliğler*, ed. Ömer Kara, Erzurum. 2014.
- Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l-ârifîn esmâu'l-müellifîn âsâru'l-musannifîn*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî. 1951.
- Bağdatlı İsmail Paşa, *İzâhu'l-meknûn fi'z-zeyli alâ Keşfi'z-zunûn an esâmi'l-kütüb ve'l-funûn*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî. 1945.
- Baydar, S. *Rüyaların Fonksiyonu Üzerine Bir Deneme*. İstanbul: Baha Matbaası. 1971.
- Brockelman, C. *Geschichte der arabischen Litteratur Suppl I*. Leiden: Brill. 1937.
- Budak, S. *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. 2017.
- Bursevî, İsmail Hakkı, *Ruhu'l-beyan*. IX, çev. Murat Sülün, İstanbul: Erkam. 2014.
- Cevizci, A. *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık. 2010.
- Çelebi, İ. “Rüya”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. XXXV, İstanbul: TDV Yayınları. 2008.
- Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zunûn*. thk. Ahmed Suphi Furat, Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, ts.
- Devellioğlu, F. *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi. 2007.
- el-Buhârî, Muhammed b. İsmâil, *Sahîhu'l-Buhârî*. thk. Abdüsselâm Allûş, Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1428/2006.
- El-Kazvîni, (ts), *Sünenü İbn Mâce*. (thk. Muhammed Nâsiruddin Elbânî), Riyad: Mektebetü'l-Maârif.
- en-Nebhani, Yusuf, *Câmiu kerâmâti'l-evliyâ*. I, Purbender-i Gucerat: Merkez-i Ehli Sünnet. 2001.
- İbn Haldun, *Mukaddime*. Hzl. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh. 2016.
- Karaman, G. *Klasik Türk Edebiyatında Sihir*. Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli. 2015.
- Özbaydar, S. *Rüyaların Fonksiyonu*. İstanbul: Baha Matbaası. 1971.
- Seyyid Mehmed Fazıl Paşa, *Şerh-i Evrâd-ı Mevleviyyesi*. Hzl. Tahir Galip Seratlı, Konya: Rumi. 2010.
- Şahinoğlu, M. N. “Ta'bir”. *İslam Ansiklopedisi*, XXI, İstanbul: MEB. 1979.
- Şen, S. “Eski Uygurca Bir Tabirnameye Göre Türklerin Erken Dönem Rüya Yorumlarındaki Değişim Üzerine Mukayeseli Tespitler”. *TDAY-Belleten*, 71, 2021, 7-29.
- Tuğlacı, P. *Okyanus Türkçe Sözlük*. İstanbul: Pars Yayınları. 1974.
- Vaux, B. C. “Bûnî”. *İslam Ansiklopedisi*, II, İstanbul: MEB, 1979.
- Yılmaz, K. ve Çetin, K. “Rüyalar ve Niyazî-i Mısıfî'nin Ta'birâtü'l-Vâkı'ât Adlı Eserinde Rüyaların Dili”. *Turkish Studies*, II/4, 2007, 1066-1076.
- Zirikli, H. *el-A'lâm*. Beyrut: Dâru'l-İlmi li'l-melâyin. 2002.

Ekler

